

Először Makón

NAPLÓ, 1949

VII. 18. Hétfő — Budapest

A holnapi párttörténetvizsga miatt feljöttem az Eötvös kollégiumba. Nyárra bent maradt évfolyamtársaimat egy szobában találok. A felvételi vizsgák meglehetősen gyenge színvonalú jelöltjeiről beszélnek.

Délután, mivel a mi rádiónk elromlott, lelopózom az alagsorba, hogy az inasok rádióján hallhassam Bartók *Melódiáját* és a *Divertimentót*. A „sziszegő vonósrész” még mélyebben hat rám, mint első ízben. Szinte meg akarom tapogatni a fejem, nem borzadt-e föl a hajam.

VII. 19. Kedd

Undorodom az egész vizsgaaktustól, ezért mihamarabb túl akarok rajta esni. Sajnos, nem csak Révész, de Karsai is jelen van vallatásomkor. Törzslapom miatt bélyegesnek számítok, ráadásul Révész határozottan rosszindulatú. Minden kérdésre pontosan felelek, noha Karsai minduntalan össze akar zavarni. Révész, amikor már nem tud mivel megfogni, Lasalle és Frankel Leó magánéletéről érdeklődik. Végül, mivel erről is tudok, fanyalogva megkérdi: ki Magyarország jelenlegi földművelésügyi minisztere. Csala, mondom, nem tudván, hogy öt hét óta Erdei Ferenc. Ráadásul összekeverem a könnyűipari és nehézipari minisztert. — Elégségest kapott, jelenti ki fölényesen Karsai. A kinti vizsgára várakozók, és akiket napközben megkérdézek, nálamnál is tájékozatlanabbak a kormánynévsor dolgában. Dühös vagyok és megkeseredett. Úgy látszik, olyan csapdába estem, amiből nem egyhamar fogok kikeveredni. Egyetlen vigaszom, hogy már kora délelőtt az utcán vagyok. Bemegyek Képes Gézához a Rádióba. Melegen ajánlja a *Ruszlán és Ludmíla* lefordítását.

Ahogy a kollégiumba érek, első dolgom a MÁV-menetrend megtekintése: hogyan lehetne könnyen, gyorsan Makóra utazni. Latornak, Domokosnak ígérem, alkalmasint meglátogatom őket. Nagyszerű! Áramvonalas gyors megy Szegedre, onnét gyorsmotor Makóra. Máris menesztem a táviratot: „Szerdán egy órákor érkezem...”

Vacsora után Fülephez látogatok be. Egészsége még mindig nincs rendben. Faggat a kollégiumi helyzetről, az én esélyeimről. Beszél a felvételi vizsgákról, az óriási zűllésről, amit a jelöltek tudásában, intelligenciájában tavaly óta tapasztal.

VII. 20. Szerda — Budapest—Szeged—Makó

Lucskos az utca, és fúj a szél. Kecskemétiig még ismerős a tájék, onnét egyre kevésbé. Hosszan nézem a tanyákat, örülök, ha egy-egy arcot is elkapnak. Bor Pál írását olvasom Csáky szobrászatáról.

Fél tízkor már Szegeden vagyok. Autóbusz visz át Újszegedre, ahol még egy órát kell üldögnem. A váróteremben élvezettel hallgatom a piacon az aszszonyok eszmecserejét a kiscsirkékről és egyebekről. Nemigen érzem, hogy több száz kilométerre vagyok Somogytól. Az „őz” kiejtéstől akár Kaposmérőben is lehetnék.

Amikor beszálok a motoros második osztályába, ül ott egy fiú, akiről, mielőtt rápillantok, rögtön sejtem, hogy Latorék ismeretségi körébe tartozik. Látszik rajta, hogy szellemi lény. Különbösen is Molnár Antal *Az új muzsika szelleme* című könyve van a keze ügyében és valami Juhász Gyula-írás.

Útközben jót mulatunk a kereskedőn, akit hetvencentisnél nagyobb csomagja miatt büntetni akar a kalauz. Nosza, összehajtja a pakkot kétrétűre. Hallunk a virágkereskedőről is, aki 70x70x70 méretű dobozt csináltatott, vele nem tol ki a vasút!

Kiszomborban erősen figyelem a tájat. Rengeteg a kukorica. Huszonhét évvel ezelőtt itt csöszködött, úzte a varjakat József Attila. A Marost látva is fölidézettem róla szóló verseit: „A folyó csöndes, nagy nyugalmat görget... a nyugodt Marosra / s homlokomra kiülnek a csillagok.” Látszik a vaskos fehér tornyú kálvinista templom. Ez szerepel annyit László verseiben.

Ahogy leszálok, tüstént észreveszem a szürke ruhás, komoly szerzőt, s a fölstuccolt hajú, vigyorgó Domokos Matyit. Útitársam csakugyan oda tart felénk. — Mindjárt tudtam — mondom neki kézfogás után. Igen eleven vagyok három kísérőm közt, gyorsan elmondom a kollégiumról való friss híreket. Hogy tetszik Makó, kérdik, s amikor dicsérem, kishitűen kinevetnek. Aztán veszem észre, mennyire falu bizony ez a 40 000 lakosú város.

Lászlóék háza is parasztház volt. Belül először édesanyját (törékeny, agyondolgozott, ötven körüli nő) látom meg, aztán apját. Ő hőzentrágos, nagy arcú, természetes ember. László csonthéjas alkata inkább tőle való. Az egész családban van valami szándékolatlan visszafogottság. Kivált Istvánban, a bátyban, akivel ottlétem alatt beszélni sincs módom. De a különben művelt, finom beszédű nagymamában is, aki Fodor Andrásnak szólít.

Az ebédet terítetlen faasztalon, bádogtányérból esszük. Hát igen, a szegénység. Tudok erről. Az apa munkaképtelen, az anya elbocsátott gyári munkásnő. Egyedül az idősebb fiú keres. Ebéd után megtekintem a „bokros akácok rései” közti „kútkávát”, ahová a két aranyos tollú madár szokott leszállni. Keresem a „megfordított képű világot” is „lenn az acélszínű vízben”. Nem vagyok vele megelégedve. — Á, barátom, nem süt a nap. Szürrealista „Hajnalkái” nevében azonban ő maga is szégyenkezik. Igen gyatrán nyiladoznak.

— Egyébként új kötetemet gépelem — mondja hangsúlyosan. Mutat két, mostanában írt verset. Konkrétabbak a korábbiaknál, tér és idő sokkal kötöttebb bennük.

Érkezik Domokos Matyi. Társaságunk egészen más itt és így, mint eddig bármikor. Megyünk barackot enni, majd László gyerekkori műveiből olvas fel. Csodagyerek írásai. Micsoda formafegyelem van bennük! S a gusztusosan összeállított, gondosan tipografált kötetek! Az én tizenhárom éves kori zenegéményeim elbújhatnának mellettük. Igaz, hogy én akkoriban még nem olvashattam Tóth Árpádot, Juhász Gyulát, Adyt, s nem volt mellettem ilyen menedzser nagymama, ki unokája minden irodalmi eredményét inspirálóan számon tartotta. Vonatbeli útitársam, Császtvay István is beállít. Fölolvass

egy 1914-es makói közös értesítőben talált Juhász Gyula-írást a háborúról. A költő összes műveit adják ki Szegeden, ehhez gyűjtötte a cikket. Néhány életrajzi érdekességet is említ vele és József Attilával kapcsolatban.

Estefelé besétálunk a városba. Ecsődy festőt keresnénk, de elutazott. Hajnal patikus meg, az egykori József Attila Társaság titkára, a makai fiatalok mentora, nincs az üzletben. Így hazabaktatunk. Az utcákon semmi mozgás. Embert alig láttam. Vacsorára Domokosékhoz megyek a bírósági lakásba. Szállásom is ott lesz. Mátyás apja nincs itthon, csak édesanyja, aki valaha igen bájos asszonyka lehetett, jelenleg vallási mániában és tehetetlenségben szenved. A környezet elhanyagoltsága is erre vall. Két ügyes öccse is van Matyinak: az egyik döntetlent játszott Bronstein szovjet nagymesterrel, a másikra még ránézni is jólesik. Csupa értelmesség és két lábbal talpon állás.

VII. 21. Csütörtök — Makó

Életemben először borbélynál borotválkozom. — Látod, ez egyért leg-
alább visszaemlékszel majd Makóra — mondja Matyi.

Lászlóékhoz menet találkozunk egy fiúval, akit tegnap engedett el az ÁVO, 45 napi börtön után. Maga se tudja, miért fogták le. Rejtélyes hely ez a Makó. Jelenleg legalább száz ember hiányzik belőle, ül a hűvösön. Konok népség a hagyások. Mind egy-egy kis kulák. No, meg nagy kulákok is vannak. A környékbeli szerbek ráadásul titóisták.

Barackevés, barackmagtörés után egymás verseit, majd a tiszasásvári fényképeket nézzük Latoréknál, a hajdani százholdas bérelt birtok idillikus emlékeit.

Újra jön Császtvay. Rossz idő: szél van és hideg, a Maros-partra nem mehetünk. Kiss Ernő festőbarátjukhoz vezetnek vendéglátóim, de vele sincs szerencsénk, csak a képeit láthatjuk. — Ez a proletárnegyed — mondják útközben, a vakolatlan, falusi házakra mutatva. Sokat mesélnek költőbarátjukról, Gajdiról, vajon mit csinálhat Szerbiában. Sokat mulasztok az ő megismerése híján. Kiss Ernő munkái érdekes, de még nyers, tanulatlan festőre vallanak, autodidakta jellegűek. Visszamenet hangoztatom, hogy ezt a „színharmóniát” ki kéne még nőnie. Tanulnia kell, mert így nem lesz belőle igazi festő. László ellenkezik, szerinte így is lehet valaki mester, lássam Csontváry példáját. Igyekszem a maga módján nagy tudású Csontváryt más lapon kezelni, de László szerint érvelésem tipikus irodalmi előítélet. Sinka példáját hozza elő. A bárányért kapott Petőfi-kötet nélkül, tanulás nélkül, Erdélyi úttörése nélkül belőle se lett volna valódi költő — válaszolok. Nem csitul a feszültség. Múltkori magyar könyvtárbeli vitánk folytatásaként egyszerre csak ott tartunk, hogy ki mint fogja föl a művészetet. Vádolom Lászlót, hogy híjával van minden objektivitásnak. Előfordult, hogy egy képet csökönyösen szépnek tartott, holott senkinek se tetszett a társaságban. Igen, felel ő, mert objektiv ítélet nem is lehetséges, csak szubjektív. Kissé ingerülten, de nem a legszabatosabban védem az objektivitás lehetőségét. Mátyás mellém áll, Császtvay viszont László mellé. — Mindenki, minden korszak, minden nemzedék másképp foghatja föl a művészi szépet. Volt idő, amikor Hölderlint elvetették, s jöhet ismét olyan, amelyben elvetik. (Ez Lászlóék fő argumentuma.) Mi funkcióbeli objektivitásra hivatkozva a közös, egybeeső ítéletek jelentőségét és lehetőségét bizonygatjuk. Az egyéni ízlés se földre pottyant,

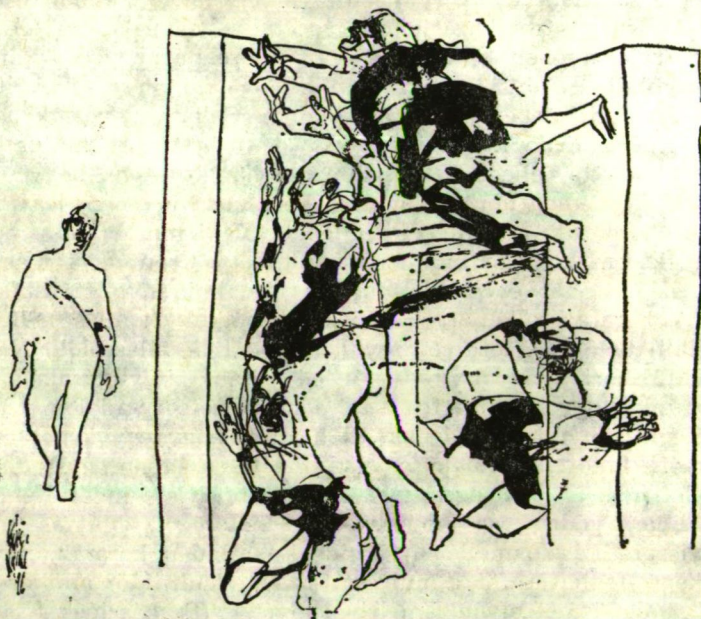
semmiből lett valami. Az ember nem élhet elvonatkozottan, közösségbe tartozik, ítéleteire ennek meghatározottsága is hat. László, Pista azonban egyre emeltebb hangon kardoskodik a megismerhetetlenség mellett. Később ugyan a művészet valóságát elismerik.

Latoréknál még sokáig folyik a vita. Látszik rajtuk, hogy ők edzettek az ilyen összecsapásokban. Én nem bírom az iramot. Végül is döntetlen marad a játszma, azzal a kölcsönös meggyőződéssel, hogy a másiknak nincs igaza.

Ismét Matyiéknál vacsorázom. Korán próbálunk lefeküdni, mert hajnali 4-kor megy a vonatom.

*

Matyi lekísér az állomásra. Olyan a hold, mint Weöres versében, melyben a „mennyei vadra” hiába vadászó hajnali felhő-lányok „lassan a hegyre hanyatló hold poharába zokognak”.

KÉRI LÁSZLÓ: SÉTA